

Baranga pe portativul comediei *

Reunite în volum, comediiile lui Baranga izbutesc să definească limpede și fără echivocuri nu numai predilecția, dar și cea mai semnificativă față a dramaturgului. Pentru că, în ciuda faptului că talentul scriitorului și-a aflat debușee în genuri variate, comedia rămâne viorea sa primă, comedia îi definește mai bine personalitatea. Celelalte lucrări ale sale — pe care dramaturgul intenționează să le reunească într-un alt volum, „Drame” —, ramificații (mai mult sau mai puțin trainice) ale unui trunchi vînjos, se vor strecura (eventual) printr-o ușă gata deschisă. N-ar fi exclus, chiar (este, firește, doar o *supoziție*), ca pînă la apariția proiectatului volum de „Drame” dramaturgul să aibă la dispoziție un alt teanc de comedii, pretext pentru un nou volum. Scrisul său comic este mai dezinvolt, condeiul umoristic mai fecund. Baranga își scrie cu o rară dezinvoltură paginile umoristice: are din nou cîteva comedii „pe șantier” și, desigur, altele, deocamdată doar în stadiu de sugestie.

Aparent, argumentul „cantitativ” nu este tocmai convingător. Din optsprezece piese scrise de Baranga de-a lungul a două decenii (și ceva), volumul de față reunește doar opt. Este vorba, cum spuneam, doar de o aparență. Selecția autorului însuși a eliminat din culegerea de față cîteva texte (comedii!) mai vechi, *Bal la Făgădău* (1946) și *Voiaj în Noua Caledonie* (1947). „precum — după cum singur o declară — și numeroase piese într-un act, scrise pentru uzul scenelor dramatice sau al emisiunilor radiofonice, socotite de un interes infra-literar”. Argumentul cantitativ devine, dimpotrivă, foarte operant, dacă ne gîndim la faptul că proiectatul volum de drame conține doar patru lucrări reprezentate și una încă inedită (de mult timp anunțată).

În comedie, deci (argumentele principale fiind, în esență, cele calitative), Baranga se desfășoară mult mai firesc, se simte mai „acasă”. Îndeosebi pe portativul comediei își definește Baranga *eu-ul* artistic. Volumul de față e, înainte de toate, un *argument*. Gama umorului său e variată, aproape completă. Nu întîmplător, și nu dintr-un simplu amuzament, dramaturgului îi place să definească sub-specia aparte a fiecărei comedii pe care a scris-o. Să recapitulăm, respectînd cronologia pieselor înseși, auto-caracterizările de gen la cele opt texte din volum: „pamflet satiric”, „comedie satirică”, „comedie dramatică”, „farsă lirică”, „comedie burlescă”, „vodevil” (în acest caz ar fi fost necesară și precizarea că avem de-a face cu o „adaptare” după un text francez), „farsă satirică” și „satiră” pur și simplu... Odată cu aceste definiri (foarte realiste), Baranga își recomandă, practic, și ambițiile artistice. Preferăm, desigur, satirele sale. Dar acceptăm, fără concesi, și variațiile sale lirice sau burlești, menite (încă „din plecare”) să extindă aria investigației comice a dramaturgului. Într-un atît de divers ansamblu, își află justificare și farsa, și vodevilul, și „gluma”. Altfel ar sta lucrurile dacă dramaturgia umoristică a lui Baranga ar fi lipsită de o coloană vertebrală. Realitatea respinge, însă, această alternativă.

Coloana vertebrală există. Filonul central, satiric, al comediiilor lui Baranga se susține pe doi piloni principali, îndepărtați în timp: *Mielul turbat* și *Opinia publică*. Nu vom repeta, aici, considerații expuse cu prilejul premierei principalelor comedii ale lui Baranga, ale celor mai vechi sau ale celor recente¹⁾. Despre Baranga s-a scris,

* Însemnări, după lectura volumului „Comedii” de Aurel Baranga, Editura pentru Literatură, 1967.

¹⁾ Vezi, în acest sens, articolele „Încalșivitatea, această rară avis”, „Teatrul”, nr. 5/1966, și „Risul meditativ”, „Teatrul”, nr. 6/1967.

în general, mult. Comediile sale au un atu pe care mulți dramaturgi și l-ar dori (sint și unii, e drept, care nu vizează asta în *special*), dar le e mai greu să-l obțină: succesul la public. De aceea, comediile lui Baranga sînt des, și insistente, reprezentate scenic. De aceea, o piesă ca *Mielul turbat*, scrisă în 1951—52, și reprezentată cu largă participare publică în anii premierei, a fost reluată în diferite viziuni scenice ani la rînd, permițînd după un deceniu spectacole de mare originalitate (montarea lui Dinu Cernescu, sau savuroasa punere în scenă de la Satu-Mare, în care trucul cu măslinile — adaus regizoral la text — a făcut „epocă”), păstrîndu-și, nealterat, pînă azi, actualitatea. De aceea, ultima din piesele sale reprezentate, *Opinia publică*, continuă să facă săli pline, de la premieră. De aceea, o aceeași piesă a lui Baranga este înscrisă simultan în repertorii diferite, la diferite latitudini și longitudini pe harta teatrală a țării. Un volum care reunește, în ordine cronologică, cele mai reprezentative opere ale unui scriitor, nu numai că invită, dar și obligă la aprecieri de sinteză privind ceea ce ne-am obișnuit să numim, într-o formulă cam demonetizată, *drumul de creație* al autorului vizat. Drumul de creație al lui Baranga cuprinde multiple momente de afirmare ale unui prodigios talent comic.

Scrisul său mărturisește, înainte de toate, permanența unor tradiții ale comicalului în dramaturgia românească. Risul caragialesc, premers de hazul „dintr-o bucată” al dramaturgilor înaintași și urmat de hazul pleiadei de autori care s-au consacrat între cele două războaie mondiale, risul caragialesc — deci — este transmis și adaptat contemporanității nu numai, dar îndeosebi, de „pana” lui Baranga. Autorul a învățat trainic meșteșugul constituirii caracterelor și situațiilor comice, al creării unui limbaj specific. În plus, timbrul particular al scrisului său oferă lucrărilor în discuție pecetea unei originalități pregnante, însemne de calitate proprii. Baranga nu e doar un iscusit și abil continuator. În altă ordine de idei, sevele scrisului său au și alte surse, în afara rădăcinii principale; deloc neglijabilă, la capitolul *meșteșug*, este — de pildă — influența teatrului bulevardier francez, din care Baranga a extras cu predilecție, nu subiecte prăfuite și perisabile, ci acea tehnică amănunțită a construcției dramatice (caracteristică „maestrilor” genului) care-i permite astăzi să jongleze atît de dezinvolt cu personajele și situațiile propuse, obținînd efecte comice de largă audiență.

Privite prin prisma tematicii lor, comedile lui Baranga evoluează pe diferite orbite, mai apropiate sau mai îndepărtate de nucleul principal satiric. O singură piesă din volum se referă la o perioadă de timp din trecut: actul *Bulevardul împăcării* este un pamflet la adresa politicianismului burghez, un fel de „pupat piața Independenței” adaptat realităților și mentalităților din anii 30-37. Celelalte comedii ale lui Baranga sînt, toate, inspirate din actualitate. Scrisă în 1951—52, piesa *Mielul turbat* debutează „într-o zi de primăvară a anului 1953” (Iată, chiar, că piesa e „de anticipație”!) Aceași corelație există și în cazul celorlalte lucrări ale volumului. Desigur, noțiunea de *actualitate* trebuie înțeleasă în sens „istoric” (ținînd, deci, seama de momentul elaborării piesei). Fauna birocratilor din *Mielul turbat*, cu modul acela cam anacronic de exteriorizare, poate că este depășită azi. Dincolo de anumite adrese care țin de localizarea în timp și spațiu a acțiunii, satira de principiu a lui Baranga rămîne, însă, perfect valabilă azi. Motorul satirelor sale este, mereu, același: demascarea opreliștilor, a barierelor, care frînează sau întîrzie afirmarea noului. Țintele pot diferi (și diferă) de la caz la caz. Rămîne, ca numitor comun, și determinantă pentru valoarea pieselor sale, *atitudinea* critică. În funcție de acest barometru atît de sensibil, comedile lui Baranga își definesc singure longevitatea.

Mielul turbat, eventual *Siciliana*, apoi *Sfîntul Mitică Blajinu* și, desigur, *Opinia publică* alcătuiesc principala tranșee în lupta consecventă a dramaturgului cu întîrziatale bastioane ale vechiului în realitatea prezentă. Cînd apărea *Mielul turbat*, birocrăția constituia (nu numai izolat) o adevărată plagă, și piesa a însemnat, astfel, o palmă bine țintită spre fauna Cavafilor, Bontașilor, Cristeștilor de ieri. Spiridon Biserică, exponent singular al opiniei publice, a jucat o veselă festă clanului ridicol, pus în slujba unei cauze anacronice. *Siciliana* încerca să „pună sare” pe o altă rană: dezertarea unor tineri absolvenți de facultate de la îndatoririle vieții sociale; fenomenul, mai greu generalizant — dar nu asta e îndeosebi important — îi permitea autorului observații pertinente. Dacă ezităm totuși să alăturăm piesa lucrărilor „de rezistență” ale dramaturgului, este din pricina ezitărilor autorului însuși: el a preferat satirei bufonada, a încărcat comedia cu personaje și situații caraghioase, a făcut nenumărate divagații (inoperante din punct de vedere satiric) de la firul central și virtual al comediei. În *Sfîntul Mitică Blajinu*, Baranga pornește o adevărată campanie împotriva imposturii. „Uscăturile morale” din piesă (chiar dacă numele lor nu și-au cîștigat rezonanța din *Mielul turbat*) sînt demascate în nuditatea lor tristă și ridicolă totodată: încercînd să-și disimuleze struștețe

hibele morale, căutând zadarnic să-l convingă pe spectator sau — și mai noușim — chiar să se autoconvingă de „corectitudinea” comportărilor lor anacronice, oferind alteori certitudinea că, pur și simplu, nu au de loc conștiința adevăratelor proporții ale incorectitudinii lor. Unui tir concentric, în focarul de acțiune al *Opinii publice* (ceea ce nu se întâmplă în *Sfântul Mitică Blajinu*), îi este supus un alt clan de impostori în ultima piesă a lui Baranga. Autorul se războiește crunt și decis, cu servilismul și lipsa de răspundere, cu incompetența și conformismul, cu birocrăția și carierismul. Țintele sale vii cad una câte una, și toate deodată. Și poate tocmai pentru că presa constituie teritoriul cel mai propice de manifestare a opiniei publice, Baranga și-a localizat acțiunea în mediul gazetăresc, unde alt Spiridon Biserică, ziaristul Chitlaru, înfruntă și doboară, rînd pe rînd, manechinele incompetenței. *Adresa*, caracterul angajat al intervenției critice, conferă pieselor amintite eficiență și substanță.

Nu același lucru se poate spune despre toate lucrările lui Baranga. În *Rețeta fericirii*, notabilă prin inflexiunile lirice (dar asta e altă problemă), șochează atemporalitatea textului, lipsa de raportare la anume realități. Piesa s-ar fi putut petrece oricînd oriunde. Nota specifică timpului nostru lipsește. Chiar dacă în *Adam și Eva* autorul se răfuește cu matrapazlicurile unei „bande” de lucrători incorecți ai serviciilor de „spațiu locativ”, piesa nu reușește, practic, decît să diminueze importanța reală a temei abordate, prin transferul spre burlesc al unor elemente satirice de prim rang. În adaptarea liberă după Verneul *Fii cuminte, Cristofor!*, Baranga se arată, încă odată, predispus la speculații umoristice mai mult sau mai puțin gratuite, atemporale. Ceea ce nu înseamnă că piesa respectivă, sau celelalte amintite mai sus, n-ar avea haz. Dimpotrivă. Și în *Fii cuminte, Cristofor!*, și în *Adam și Eva* sau *Siciliana*, ca și în piesele de rezistență ale dramaturgului, există pasaje de umor antologice, scilicitoare, irezistibile. Ajungem, astfel, la un alt aspect pe care-l învederează drumul creației lui Baranga.

Autorul și-a îmbogățit neîncetat mijloacele de expresie, a făcut în timp un substanțial progres în ce privește măiestria compozițională. Argumente sînt multiple. Selecțăm doar cîteva. În primul rînd, Baranga — întotdeauna excelent portretist al „negativilor” — a făcut un adevărat salt calitativ în desenarea profilului dramatic al eroilor „pozitivi”. Sfîntul Mitică Blajinu este un Spiridon Biserică evoluat, căruia autorul i-a aprofundat considerabil dimensiunile psihologice și i-a conturat mult mai evident personalitatea. De aici, spre Chitlaru, este încă un pas. Gazetar inteligent și promotor activ al ideilor socialismului, înconjurat de îndemnul și aprobarea opiniei publice pe care o reprezintă și în numele căreia acționează, cu convingerea fermă în triumful năzuințelor sale generoase, Chitlaru nu este doar un tip prin excelență pasionat, ci și unul realmente *pasionant*, pentru spectator. Să mai notăm, aici, că dramaturgul a depășit faza unui umor primar (cu calambururi gen „mitropolie”, „catedrală”, „sinagogă” — în loc de „biserică”), pe care primele piese, chiar cea mai interesantă sub aspect satiric, îl conțineau, în favoarea unui umor mult mai subtil, cu ironie fină și cu nuanțări multiple. Însăși permanenta diversificare stilistică, apoi abordarea continuă a unor procedee compoziționale inedite (în acest sens, *Opinia publică* poate fi considerată, de pildă un pertinent pamflet), sau refuzul repetării — toate aceste mărturii ale scrisului său pot deveni, și sînt, argumente. Ca să nu mai amintim de virtuozitatea cîștigată în declanșarea risului, de aplicatul „simț al scenei” vădit de autor în *toate* piesele sale din ultimii ani, indiferent că ele se numesc *Fii cuminte, Cristofor!* sau *Opinia publică*.

Volumul de „Comedii” al lui Baranga, frumos îngrijit de Editura pentru literatură, agrementat cu „fabule” inedite, în care moralistul se regăsește din plin cu umorul și fantezia caracteristice, reprezintă un prodigios drum de creație ale celui mai prolific autor de comedie contemporan.